

ה"קלוז" (CLOZE) ככלי דידיקטי

דג מתנה

יֹאב _____ מאד חֵיה,
אולי חתול, אולי כלבה.
"אין מקום!" _____ אמרה.
בקש, נדנד, _____ בכה,
ולבסוף _____ דג מתנה!

קבל רצה כמעט אמא

תהליך השלמת מילים חסרות בטקסט נשען, על-פי תיאוריית ה"גשטלט", על הנטייה לראות את התבנית השלמה, "לסגור מעגל", להשלים טקסט חסר או פגום.

הקורא נעזר בהקשר תוכני ותחבירי, מקומי או גלובלי, כדי להשלים מילים חסרות בטקסט.

**הקריאה היא תהליך קונסטרוקטיבי שבמהלכו הקורא מבנה
משמעות מן הטקסט.**

**בהתאם למודל האינטראקטיבי בקריאה, אסטרטגיות ומיומנויות
שונות מופעלות בו בזמן, ומתקיימים יחסי גומלין בין תהליכי
עיבוד מן החלק אל הטקסט השלם ומן השלם אל החלק.**

Caine 1991

קוראים יעילים משתמשים במקורות רבים של ידע:
אורתוגרפי, גרפמי-פונמי, תחבירי, סמנטי, טקסטואלי,
פרגמטי, ידע עולם ועוד.

הידע הזה עומד לרשותו של הקורא המיומן בתהליך
הקריאה, והוא מנסה לברור מבין כל סוגי הידע את
הסוגים הרלוונטיים לסיטואציית הקריאה שבה הוא נתון.
כאשר קורא מיומן מתקשה להפעיל סוג ידע אחד, הוא
יוכל לפצות על כך באמצעות שימוש בסוג ידע אחר.

(סטנוביץ, 1980)

ידע
גרפמי ידע
פונמי עולם
אורתוגרפי ידע

ה"קלוז" - כלי דידקטי לקידום הבנת הנקרא ולשון

בתהליך השלמת המילים נדרש גיוס של מגוון סוגי ידע:

• ידע לשוני: אוצר מילים, רגישות משלבית, ידע מורפולוגי, סימני פיסוק, תחביר, התאם דקדוקי

• ידע טקסטואלי: על הסוגה, על מבנים של טקסטים, על מילות קישור, מקדמי ארגון

• ידע העולם או ידע קודם על תוכן שבו הטקסט עוסק.

הקורא משלב בין סוגי הידע הללו ובוחר בהשלמה הנכונה תוך שהוא נעזר בהקשר. הקורא המיומן מפעיל בקרה על בחירתו ומוודא שנוצר טקסט בעל משמעות, לכיד ומקושר.

סוגי קלוזים

□ **קלוז שיח** – קלוז שמשמיטים בו את מילות הקישור.

הדיון יתמקד בזיקות שבין חלקי הטקסט, ביחסים הלוגיים, בהבחנות סמנטיות ותפקודיות בין מילות הקישור.

התהליך הדידקטי מחזק את המבט על הטקסט כמכלול ואת המודעות ללכידות ולקישוריות.

□ **קלוז דקדוקי** – ההשמטות הן לצורך הוראת הלשון – הקנייה או תרגול של נושא

לשוני, לדוגמה: שמות תואר, שמות עצם, התאם במין ובמספר, אזכורים ועוד.

□ **קלוז לניתוח סמנטי** – ההשמטות הן של מילות התוכן לחיזוק הבחנות סמנטיות

בין מילים קרובות משמעות, לחיזוק רגישות משלבית ולהעשרת אוצר מילים וביטויים.

□ **קלוז לשחזור תוכן** – קלוז כפיגום לשחזור תוכן.

רמות קושי של "קלוז"

• "קלוז סגור"

הקורא בוחר השלמה נכונה מתוך מחסן מילים או מתוך תשובות אחדות נתונות לאותה השמטה.

• "קלוז פתוח"

הקורא נדרש לקבוע בעצמו מה היא המילה המתאימה. קלוז זה מדגיש את הצורך בהישענות על ידע לשוני ועל הקשר וחושף בצורה ברורה יותר קשיים העולים מצד התלמידים.

בניית ה"קלוז"

- יש לבחור טקסט המתאים לרמת הקריאה של התלמידים (שאינו קשה מדי כדי לא לגרום לתסכול ולא קל מדי כדי ליצור אתגר ועניין).
- יש לבחור טקסט שהוא יחידת תוכן שלמה.
- חשוב שמשפט הפתיחה ומשפט הסיום יופיעו בטקסט בשלמותם.
- אין ליצור השמטות המשבשות מידע ספציפי המובא בטקסט.
- אפשר להשמיט את המילים בטקסט באופן אקראי או מכוון.

בניית ה"קלוז"

באופן אקראי - מושמטות מילים ברווחים קבועים פחות או יותר.
בשפה העברית (שפה סינתטית) בערך כל שבע מילים.

באופן מכוון - מושמטות מילים נבחרות עלפי המטרה הדידקטית,
כגון, פעלים, שמות תואר, מילות קישור ועוד.

בניית ה"קלוז"

סוג המילים החסרות (המילים שהושמטו מן הטקסט) הוא שמכוון את הפעילות המחשבתית ואת סוגי האסטרטגיות שיפעיל הקורא. אפשר לחלק את המילים שעל התלמיד להשלים לשלוש קטיגוריות:

מילה לוקאלית

- הקורא נדרש לשלוף מזיכרונו דימויים וביטויים המקובלים בשפה. אין הוא צריך להתייחס להקשר כדי להשלים מילה מתאימה.

- הת"יכ אמר: או"כ
הריט ____ כמיט.

מילה גלובאלית

- אין די ידע במשפט עצמו לכן הקורא נדרש להיעזר ברמזי תוכן שונים המצויים בטקסט.

- הילדיט יזאו
מאשריט מחליטת
יוט ההולדת fe

מילה חוץ טקסטואלית

- הקורא נדרש להשלים את התשובה בהתאם לידע קודם או לפנות למקורות מידע נוספים.
- בחודש יוני הבורסה
_____ באופן קיצוני.
- אם אין בטקסט מידע על המגמה (ירידה או עלייה), תיחשב המילה לחוץ טקסטואלית.

קלוז: נטליה ותלמה

בשכונת רמון גרה עולה חדשה ושמה נטליה. היא לא הספיקה עדיין ללמוד לקרוא עברית.

יום אחד _____ נטליה מכתב מהעירייה והיא לא ידעה מה כתוב בו. נטליה יצאה לרחוב ו _____ מישהו שיקריא לה את המכתב. ברחוב ראתה נטליה את תלמה _____ לבית הספר והילקוט על שכמה. נטליה פנתה אל תלמה ו _____ : סליחה, ילדה, אני _____ ממך שתעשי לי טובה. _____ מכתב ואינני יכולה לקרוא אותו. אני ממש עיוורת. את _____ לקרוא אותו בפני ? תלמה היססה. _____ על האישה והתפלאה. בכל זאת, לקחה את המכתב ו _____ אותו בקול לפני האישה.

נטליה הודתה לתלמה ואמרה לה : אני באמת _____ לך שעזרת לי. אני רואה שאת לא רק ילדה טובה, אלא גם יפה.

התפלאה תלמה ו _____ : איך את רואה אם אני יפה ? הלא _____ שאת עיוורת !

נאנחה העולה החדשה והסבירה: מי שאינו יודע לקרוא – הוא כאילו עיוור.

דיון לאחר השלמת מילים בקטע (קלוז)

במהלך הדיון הלומדים ממילים את תהליך מילוי ה"קלוז". הם מנמקים מדוע בחרו במילה מסוימת ומסבירים איזו אסטרטגיה סייעה להם בבחירת המילה.

נמצא שלדיון יש השלכה רבה על התפתחות היכולת המטא-קוגניטיבית של הלומדים (ניר 1994).

מה קרה לדינוזאורים ? מדוע זה מתו כולט ונעלמו נעל פני הארץ ?

זוהי השאלה¹ שלא נמצא לה עדיין פתרון. יש מדענים פרינסיפלים²

כי בעלי-היט ענקיים אלה נכחדו בגלל תאומים³ שנתחוללו באקלים.
הארצות החמות וזרועות האגמים ש'ע⁴ חידו הדינוזאורים נעשו קרות
ומימיהן נתיבשר. עקב כא⁵ נעלם שפע צמחי המים ולחיות הזללניות
לא היה די מקום⁶. מפאת הרעב נוולשו מאוד, וכשהיה להן קר, נ'ע⁷
יכלו למצוא מחסה בתוך מערות נושט שהיו מפניצו⁸ מדי. לאט-לאט גוועו
איפא הדינוזאורים ברעב, או סב'ו⁹ מקור.

זוהי הטברה המקובלת. אולם אט ע'ע'ו¹⁰ היה כך או אחרת - אין איש
מפתח¹¹. על כל פניו, מאוחדים המדענים בדעה ש האיג'ם¹² אשר בו חיו
הדינוזאורים, הלך והשתנה, ואילו העצמו¹³ עצמו, לא יכלו להשתנות
ולהתגל לתנאיו כ'ע'ו¹⁴ של העולט. לפיכך נגזרה עליהן גזרת מפניצו¹⁵

רבות ומזרות היו החיות שחיו מ'ע'ו¹⁶ בעולט. לפני זמן רב מאוד היו
מצויים כ'ע'ם¹⁷ מעופפים ענקיים, אשר במקום נוצות, ככנפי הצ'וק'ו'ים¹⁸
היו להם כנפיים עשויות קרוט. בתקופה יותר מאוחרת כ'א'י'י¹⁹ טוסיט
אשר גודלט היה כגודל הכלב שלנו. מ'ע'ל'ו²⁰ דומות לפיליס, שנקראו בשט
"ממותות" היו מ'ע'ל'ו²¹ שיער צמרי ארוך. כל אלה, וכך אלפי חיות

מ'ע'ל'ו'ג²² אחרות, נעלמו עוד לפני זמן רב מ'ע'ל'ו²³ פני הארץ.

הקלוז הדידקטי מאפשר

- חשיפה של קשיים בלשון ובהבנת הנקרא
- שימוש מגוון בידע לשוני, טקסטואלי ובידע העולם ושילוב ביניהם
- חיזוק הבחנות סמנטיות, רגישות משלבית והרחבת אוצר מילים
- חיזוק אסטרטגיות של היעזרות בהקשר לוקאלי או גלובאלי
- חיזוק היכולת לפיקוח ולבקרה על הקריאה ועל ההבנה
- דיון מטא-לשוני על השפה ועל הטקסט
- חיזוק המודעות של התלמידים לתהליכי הקריאה וההבנה שלהם.

איך?

באמצעות דיון, תוך כדי השלמה משותפת של המילים החסרות או לאחר שהילדים ניסו להשלים אותן בכוחות עצמם.

הדיון בהשלמות מאפשר הוראה מופרשת של ידע ואסטרטגיות מתוך מה שעולה מתשובות התלמידים.

- היופי הוא שהקלוז מעלה לדיון את השגיאות שצצות במהלך השלמתו. הקלוז מזמן דיון מטא-לשוני ומטא-טקסטואלי על נושאים שאי אפשר לצפות אותם מראש.

מקורות מידע:

• [למצוא את הדרך](#) - קשיים בקריאה, בכתיבה בכתיב- דרכי הערכה וטיפול

• השימוש בטכניקת ה"קלוז" לבדיקת רמת הקריאות מאת רפאל ניר

בתוך: עיונים בחינוך 1974

• חקר תהליכי הבנת הנקרא באמצעות ניתוח טעויות במבחני קלוז מאת

רפאל ניר ושושנה בלום קולקה.

בתוך: עיונים בחינוך 1980

"הקלוז", מאת מרים ניר, ת"ל.